

Jelige : but360

**Pyrker János László egri érsek művészetpártoló
tevékenysége Velencében és Egerben**

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	3
I. A Pyrker Képtár Egerben és a Nemzeti Múzeumban.....	6
II. A Pyrker Gyűjtemény velencei vonatkozásai.....	11
II.1. A Gyűjtemény ismertetése.....	11
II.2.A velencei évek.....	21
II.3. Veduták, velencei látképek.....	24
III. Művészetpártolás Egerben és a vár kultusza.....	28
ÖSSZEGZÉS - A Pyrker hagyaték jövője.....	31
ILLUSZTRÁCIÓK JEGYZÉKE.....	33
IRODALOMJEGYZÉK.....	34

BEVEZETÉS

Dolgozatom témájául Pyrker János László művészet iránti elhivatottságát választottam, amit életrajzi adatokkal kiegészítve tárok az olvasó elé. A főpap, műgyűjtő, korának ismert költője 1828-1844 között nyilvános képtárként működtette Egerben a Velencéből hozott európai színvonalú képgyűjteményét, majd az 1836-os országgyűlésen felajánlotta azt a Nemzeti Múzeumnak (193 festmény) – akkoriban ez a gyűjtemény alapozta meg a Magyar Nemzeti Múzeum Képtárát, amely később 1906-ban a mai Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe került.

Pyrker János László¹ (1772-1847) velencei pátriárka, egri érsek a Fejér megyei Nagylángon született egy nemesi családban. Cisztercita szerzetes, a Lilienfield-i kolostor apátja, szepesi püspök, velencei pátriárka és végül 1827-től haláláig egri érsek: egyházi viszonylatban kalandos pálya áll mögötte, amely magas szellemi kapacitással párosul. A képzőművészetekben való jártassága mellett az irodalom foglalkoztatta. Rövid összefoglalóban ismerteném irodalmi pályájának egy-egy aspektusát, illetve kulturális szemléletének fontos tényezőit, melyek indirekt módon képzőművészeti fogékonyságára is kihatottak.

A praktikus érzékkel megáldott, igen tevékeny főpap az építkezések, szervezői munka és a kánoni vizitációk hosszadalmas szertartásai mellett is mindig talált időt a művelődésre. Szellemi és irodalmi hagyatéka igen jelentős, mindig fáradhatatlanul verselt (hexaméterekben), eposzai mind az ószövetségi könyvek, mind a mitológia magas fokú ismeretéről tanúskodnak. Ahogy azt a *Mein Leben* (Életem)² című 1846-ban megjelent életrajzi írásában is kifejti, sokszor vágyott a nyomasztó földi élettérből a költészet derűs világába emelkedni. Így kezdett ünnepélyes hangú eposzokba, talán ifjúkorának egyik kedvenc olvasmánya, Tasso *Felszabadított Jeruzsálem*-e hatására is. Költői tevékenységének külön teret szentelt mindennapjaiban, általában a magasztosabb órákra

¹ A Pyrker család német eredetű, ahhoz a 64 családhoz tartozik, akik 1582-ben a Vas megyei Felső-Eőr községre új adományt nyertek. Ezért kerül gyakran a neve elé a Felső-Eőri jelző.

² HÖLVÉNYI szerk. (1987).

hagyta. Egy-egy mű előkészítésekor először lélekben azonosult a mondanivalóval, majd rövid idő alatt – gyakran utazás közben - ihletett állapotban vetette azt papírra. Németül publikált, választékos, gazdag nyelvezettel írt. Hazánkban Kazinczy fordításai révén ismerte meg őt a közönség – elsősorban az egyházi és a városi elit -, de többször felrótták neki, hogy nem az anyanyelvén publikál. Például a *Kritikai lapok* című új magyar folyóiratban Toldy Ferenc megbírálta, nem is annyira a németül író magyar érseket, mint inkább az ennek műveit fordításra méltató Kazinczyt. A megtámadott főpap panasszal fordult a nádorhoz, aki igen erélyesen lépett fel érdekében, az ifjú akademikusokkal pedig canossa-t járatott, tiszteletbeli tagjává választottak az akadémiának³.

Végezetül személyiségének néhány jellegzetes aspektusát emelném ki. Törékeny alkatú, gyakran betegeskedő ember volt, akit a balesetek sem kerültek mindig el. Mindezt vasakaratóval, lelki erejével kompenzálta. Nagyon aktív, cselekvő személyiség, energiája és elszántsága nem ismert határokat. A hatalmas gyakorlati érzék és a szellemi nagyság ilyen érzékeny elegyével nagyon ritkán találkozunk. Pyrker ráadásul igen jólelkű, nagyvonalú adakozó, több ember életútját igazgatta diszkréten, a távolból. Jótetteit szerényen említi, számára mindez természetes, a hivatásával egyező cselekedet. Már fiatal korában, utazásai során is érzékletes leírást nyújt az útján látott hányattatott sorsú emberekről - akár egy tabló a későbbi gyűjteményéből. Vegyük például a következő esetet, amikor hajón kelt át a tengeren és a Livorno közelében egy rémisztő vihar után másnap reggel megérkezik a genovai kikötőbe:

Szörnyű látvány volt a foglyul ejtett kalózok csoportja, akik a kikötő támfalában a világító torony körüli szűk odúkban feküdtek láncra verve a vasrácsok mögött mint a vadállatok. Azt gondoltam, hogy Algírban vagy Tuniszban aligha lehet kegyetlenebb sorsa a fogságban tartott keresztény rabszolgáknak, mint ezeknek a szerencsétleneknek itt.⁴

Velencei pátriárkasága éveit is nagyon sokat tett a közjóért: a Jótékonyági Bizottság elnökeként összeállított egy *Pro memoria* nevű dokumentációt s ezt átadta I. Ferenc császárnak, felhívva figyelmét a szegények nehéz életkörülményeire. Emellett statisztikai kimutatást készített Velence különböző néprétegeinek helyzetéről, rámutatva arra a megdöbbentő tényre, hogy a lakosság fele a szegények listáján szerepelt (1825).

³MÁLYUSZNÉ CSÁSZÁR Edit vál. (1985)

⁴HÖLVÉNYI szerk. (1987), p.20.

Az ügybuzgó pap - részben a császár unszolására - a javíthatatlan papok részére egy javító intézetet létesített és velencei tartózkodása alatt a papi szeminárium hallgatóinak számát is hatszorosára növelte.

Pyrker személyiségének e rövid bemutatása után a következő részben Velencét mint művészeti központot tekintjük és azt vizsgáljuk hogyan hatott a város Pyrker lelkivilágára, illetve milyen szempontok vezérelték a gyűjteménybe kerülő képek kiválasztásakor. Megpróbáljuk párhuzamba állítani a velencei iskola festményeinek képi világát – különös tekintettel a látképekre - a *Mein Leben*-ből idézett gondolatokkal, ezáltal érzékeltetve Pyrker gondolatainak nüanszait és fejlődését a velencei években, melyek meghatározóak számára s melyekről később Egerben, idősebb korában a következő szavakkal emlékezik: “Velencei éveim életem legboldogabb időszakát jelentették”. Ebben nagy szerepet kapott a tengeri táj varázsa. Az itt következő idézet, még Velencébe érkezte előtt, Triesztben, a tengerrel való első találkozásáról számol be:

Leírhatatlan benyomást tett rám, mikor az Opicina mögötti magaslatról megpillantottam a végtelen tengert, ami éppen a lemenő nap fényességében lángolt. Szótlanul ültem a kocsiban úitársaim között, és mikor Triesztben megérkeztünk a fogadó elé, rögtön futottam lefelé az utcán a tengerpartra. Ott álltam mozdulatlanul, míg leereszkedett az éjszaka, és csodáltam - nem a kereskedelem tárgyait, nem a hajókat, nem a házakat, hanem csak és egyedül a nyugtalan, kéklő vizet, ami ott terült el előttem végtelenségében! Úgy hiszem, ez a látvány a legszebb, amit a természet az embernek nyújthat!⁵

Térjünk most rá a velencei évek konkrét, kézzel fogható dokumentumaként fennmaradt velencei gyűjtemény bemutatására. A következő fejezetben először a gyűjtemény magyarországi jelentőségét vizsgáljuk, majd magukat a képeket elemezzük, különös tekintettel a tengeri és városi látképekre, amelyek magát Velencét tárják a szemünk elé méghozzá úgy, ahogy Pyrker maga is láthatta.

⁵ *Ibid*, p.14.

I. A Pyrker Képtár Egerben és a Nemzeti Múzeumban

Míg mások, a hon kincseit idegen földön költögették, a hazafi érzelmű főpap, kultartományokban szerzett javaiból művészeti kincseket gyűjtte, s honja oltárára rakva áldozatul, jeles képcsarnokával alapját tévé le egy nemzeti műiskolának...⁶

/Rózsa Károly, Eger város főbírájának beszédéből Pyrker egri lakosok által Barabás Miklóssal megfestetett életnagyságú képének 1843-as ünnepélyes leleplezésekor/

Az érseki palota déli szárnyában volt a híres Pyrker-Képtár. Ez volt az első kifejezetten képtár számára épített épület Magyarországon. Ebben az épületben volt látható Pyrker velencei gyűjteménye.

Az adományozás évétől (1836) egészen 1844-ig⁷ a Pyrker Képtár⁸ Egerben volt látható, amelyet a maga korában a « nemzet képtárának », illetve a « nemzet kincsének » is neveztek. A gyűjtemény bejárata felett az érsek 1836 novemberében egy feliratot készíttetett, amely tudatta, hogy itt a « nemzeti musaeum » képtára látható.

A hagyományozás ténye a pátriárka személyiségében is keresendő, illetve az akkor divatos és számára is fontos nemzetközi kulturális és egyházi szemléletben. Sokoldalú, széles látókörű személyisége ebben az adományozásban valószínűleg a magyar és az egyetemes kultúra találkozásának lehetőségét látta. Az a tény, hogy a gazdag képtárat a nemzeti ügy érdekében az ország nemzeti múzeumára hagyta, az akkori kontextusban nem is olyan meglepő, hiszen ekkoriban ez egy a magyarság és a kultúra megőrzése szemponjából egyaránt fontos tett volt. E világutazó polihisztor nem annyira a lokalitásban gondolkodott, hanem a konkrét egyházi/állami kereteknél magasabbra helyezte a szellemi kincset. Más szóval nem magát a gyűjtemény tényét es birtoklását tartotta fontosnak, hanem annak szellemi értékét.

⁶: SZILASI Ágota, H. (2002)

⁷ KISS (2009). p. 175. Ahogy Kiss Péter is megemlíti, a szakirodalomban nem egységes a Pyrker-Képtár Egerből való elszállításának dátuma. Kiss Péter 1846-re teszi ezt az időpontot, de más kutatók, mint például Löffler Erzsébet az 1844-es dátumot jelöli ki, illetve Lengyel László az 1845-öt.

⁸ Erdekességképpen megjegyezzük, hogy az első magyarországi képműkiállítás 1817-ben volt (Brukenthal Samuel nagyszombati gyűjteménye).

A képtár értékét tekintve teljesen érthető az egriek még ma is érezhető nosztalgiája a gyűjtemény után, hiszen Eger kultúrtörténetéhez szorosan kapcsolódó anyag került egy új, idegen gyűjteménybe. Szigethi Ágnes művészettörténész is felhívja a figyelmet erre a kultúrtörténeti jelenségre és hangsúlyozza, hogy az egriek azóta is keresik az érsek döntésének magyarázatát. Hosszú ideig élt az elképzelés hogy Pyrker sértődöttségében, az egriek iránti csalódottságában tette ezt.⁹ Egyetértünk Szigethi Ágnes álláspontjával, miszerint az ajándékozás oka az, hogy Pyrker János László az 1836-os országgyűlésen úgy érezhette gyűjteménye felajánlásával teheti a legnagyobb szolgálatot Magyarországnak.

Ezt a megközelítést támasztják alá magának Pyrker érseknek a szavai is, aki erről úgy nyilatkozik, hogy “az országgyűlés berekesztése előtt” egy tekintélyes képgyűjteményt ajánlott fel a Nemzeti Múzeumnak. A *Rhein und Moselzeitung* 1836. augusztus 1. számában a következő cikket olvashatjuk (maga Pyrker is idézi a *Mein Leben*-ben):

Pyrker János László egri érsek az alatt a hat év alatt, amíg a velencei egyházmegye élén állt, a festészet iránti nagy vonzalmából indítva egy 150-160 darabból álló rendkívül szép, jórészt a velencei festőiskola művészetéből származó eredeti festményekből álló gyűjteményt szerzett magának, és ezeket Egerben külön erre a célra épített helyiségben helyezte el. Mikor az ez év (1836.) májusában berekesztett országgyűlés egyik utolsó ülésén az összegyűlt országos rendek ötszázezer forintot szavaztak meg a Pesten építendő Nemzeti Múzeumra – melyet a már meglévő tőzsdei értékpapírokkal tisztes módon előkészítettek - akkor fölállt a pátriárka-érsek és odaajándékozta a festménygyűjteményt a Nemzeti Múzeumnak. Ezt nagy ünneplés közepette elfogadták és a bejelentést törvénycikkbe foglalták.¹⁰

Pyrker János tettét sokáig vegyes visszhanggal fogadta az utókor. Magát az érseket is gyakran a “nagyon művelt de konzervatív” jelzővel illették. Hasonlóan ellentmondásos Jankovich Miklós (1772-1846) megítélése is, aki ugyan hagyatékát nagyon alacsony áron adta át a “közjónak”, mégis sokáig azt kifogásolták, hogy mindezt nem ingyen tette. Mindkét műgyűjtő eleve az arisztokratikus értékrendhez tartozott és nem mindig találták helyüket a Reforkor liberális világában. Mindkét esetben felmerül, hogy egy alapvetően nagyvonalú gesztust “átértelmezett” a történeti tudat és olyan sérelmet látott bele, amely talán nem is létezik. Érdekes kérdés, hogy tágabb perspektívába helyezve egy adott történelmi vagy kulturális esemény mennyire más üzenetet (is) tartogat számunkra.

⁹ SZILASI Ágota, H. (2002), *Ibid*, Szigethi Ágnes köszöntője, pp. 1-3.

¹⁰ HÖLVÉNYI szerk. (1987). p. 71.

A Pyrker-hagyaték mindig Eger büszkesége marad a fizikai távolság ellenére is, s erre Pyrker János László személye a legfőbb biztosíték. Természetesen sok múlik a mai magyar múzeumi szemléleten, reményeink szerint kialakul a kölcsönös tiszteleten alapuló párbeszéd. Erre követendő példát nyújtott a 2002. március 22 és augusztus 20 között Mójzer Miklós (Szépművészeti Múzeum, Budapest) és Petercsák Tivadar (Heves Megyei Múzeumok Igazgatósága) múzeumigazgatók együttműködése jóvoltából megrendezett kiállítás az Egri Képtárban, melynek a címe is már beszédes: *Pyrker érsek képtára. Válogatás a Budapesti Szépművészeti Múzeum Gyűjteményéből.* A továbbiakban érdekes lenne még a hagyaték pontos rögzítése és a festmények aprólékos leírása a mai leltárakban és kiállításokon is.

A 2002-ben megjelent *Az Egri Képtár* című művészeti album és katalógus előszavában is felvetődik, hogy gyakran keverik a jelenlegi képtár anyagát a jelenleg a Szépművészeti Múzeumban őrzött Pyrker-hagyatékkal. Ez részben azzal is magyarázható, hogy a képtár anyaga még nem eléggé ismert a hazai nagyközönség illetve a művészettörténeti szakirodalom számára, holott a gyűjtemény páratlan szépségű és ritka műremekekkel rendelkezik.

A hagyományozás után a Pyrker Képtár a Nemzeti Múzeum termeiben volt kiállítva – ez volt az első pesti nyilvános képtár. A jelenlegi Szépművészeti Múzeum képanyagának jelentős részét képező Esterházy-képtár¹¹ pedig 1871-ben az állam megvásárolta és így létrejött az Országos Képtár, amely 1872-ben az Ipolyi Arnold gyűjtemény (64 festmény) korai olasz, német és magyar anyagával bővült, majd 1875-ben, az európai festészet egységes és szélesebb körű bemutatása végett a Nemzeti Múzeum Képtárának régi anyagát is magába olvasztotta (ide tartozott a Pyrker képtár és a Budai Vár Kamaraelnöki Lakosztályából 1848-ban elkobzott 78 festmény a bécsi császári gyűjteményekből). Az Országos Képtár és így a Pyrker képtár is 1894-ben hivatalosan a Szépművészeti Múzeum részévé vált:

¹¹ Az Esterházyak a XVIII. század második felében kezdtek el komolyan gyűjteni. Fényes Miklós herceg (1756-1833) évente több hónapot töltött Itáliában, ahol lelkesen vásárolta a műalkotásokat. Gyűjteményeiket már 1815-ben bemutatták Bécsben, a Kaunitz palotában (ez az épület a Szépművészeti Múzeumban található Bernardo Bellotto festményen látható – ma már nem áll). A parlament nemzeti felbuzdulásból felkérte az Esterházyakat, hogy szállíttassák Pestre a gyűjteményt - így az 1865-ben a Magyar Tudományos Akadémiára került. Anyagi okokból a család később arra kényszerült, hogy eladja az Akadémián kiállított műtárgyakat. Az Esterházy gyűjtemény így az 1870-ben a kormány és Esterházy Miklós herceg között létrejött megállapodás szerint állami tulajdonba került.

A nmgú vallás-és közoktatásügyi un.kir.minister úr 1898 évi június 15-én kelt 35555.sz. elhatározásával a Szépművészeti Múzeum titkárát, dr. Peregriny Jánost bízta meg azzal, hogy a Nemzeti Múzeum képtárának leltárát teljes felelősség mellett, de a hivatalos időn kívül, olyképen készítse el, hogy ez, a múzeumi képtárnak a Szépművészeti Múzeum keretébe való beillesztésekor, az átvétel alapjául szolgáljon és egyúttal tisztázza azt, hogy mely műtárgyak kerültek a Nemzeti Múzeum alapítástól kezdve a képtári osztályba és azok jelenleg hol vannak, mert csak e két körülménynek felderítése biztosíthatja azt a jogalapot, amely az átvételhez feltétlenül szükséges [...] ¹².

Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum állagaiban (II. Rész) ¹³ a következőképpen jelenik meg a gyűjtemények felosztása. Ez a számbavétel az 1802-től 1906. április 16-áig tartó időszak állapotát tükrözi - amikor a képtárat a közönség a Nemzeti Múzeum helyiségeiben utoljára szemlélhette meg.

- I. A Pyrker Képtár összesen 192 tételt tartalmazott. Továbbá az Országos Képtári állomány 193 tételt tartalmazott, míg a Történeti Képcsarnok 1 darab tételt – ez összesen 194 tételt jelentett.
- II. A Magyar Képtárban 555 tétel volt (továbbá 496 országos képtári, 122 történeti képcsarnoki, 24 leírt-összesen 642 darab).
- III. Az Általános Képtár - 355 tétel (továbbá 218 országos képtári, 214 történeti képcsarnoki, 18 leírt – összesen 450 tétel.
- IV. Az Új Leltárban 732 tétel (888 országos képtári, 31 történeti képcsarnoki, 492 visszaadott-összesen 1411 tétel).

Együtt: 1834 tétel- a kiegészítésekkel 2697 darab.

Az 1896. évi milleneumi országgyűlés törvényt hozott (1896. évi VIII. Törvénycikk, az úgynevezett millenniumi törvény 1. paragrafusa) a korábban különböző intézményekben működő gyűjtemények egyesítésére és az újonnan alapított Szépművészeti Múzeumban való elhelyezésére. Az 1906-ban megnyílt épület Shickedanz Albert és Herzog Fülöp munkája. Az épületet a *museum* azaz a művészetek temploma szellemében építették, erre utal többek között a főbejárat tympanonjában látható szoborcsoport amely az olympiai Zeus-templom oromcsoportjának másolata. A historizáló épületben a termek már eklektikus szépséggel nyílnak meg a látogató előtt – a *Varietas delectat* jegyében egy-egy stíluskorszakot is reprezentálnak. Eredetileg a képtárat az első emeleten helyezték el, a szobrászat egyetemes történetének szemléltetésére a földszinti termekben elhelyezett gipszmásolatok szolgáltak

¹² PEREGRINY összeáll. 1909). *Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum állagai*, II.1.rész., A Nemzeti Múzeum sorozatai, a; A Pyrker Képtár, b; A József Magyar Képtár, c; A Széchenyi Általános Képtár.- 1909, p.III.

¹³ *Idem*

(a szoboralkotások stíluskorszakokra voltak bontva és az adott kornak megfelelően dekorált dór, ión, román, reneszánsz és barokk csarnokokban lettek akkoriban elhelyezve). Az eredeti művek gyarapodásával azonban a gipszmásolatok kiszorultak az épületből – helyükre festmények kerültek néhány szoboralkotással kiegészülve. A Régi Képtár pedig továbbra is szépen gyarapodott többek között a Pálffy-hagyatékkal (1912), sokáig külföldön élő neves magyar műgyűjtők felajánlásaival (Nemes Marcell...), vásárlásokkal (Pulszky Károly).

Most lássuk a Pyrker gyűjtemény tartalmi ismérveit. Mivel e dolgozat elsősorban a Pyrker-gyűjtemény eszmei és történeti hátterét kutatja, eltekintünk a hagyaték képeinek részletes felsorolásától (ehhez érdemes végignézni a Szépművészeti Múzeum Könyvtárának katalógusait). A Pyrker Képtár velencei vonatkozásának egy-egy érdekes példája után Pyrker János László és Velence kapcsolatát vizsgáljuk egy-egy műelemzés kapcsán, majd áttérünk annak magyarországi utóhangjára is.

II. A Pyrker gyűjtemény velencei vonatkozásai

II. 1. A gyűjtemény ismertetése

A Szépművészeti Múzeum velencei anyagának jelentős részét az Esterházy gyűjtemény és a Pyrker-hagyaték teszi ki. Érdekes adat, hogy a múzeum több mint ezer olasz képe közül majdnem háromszáz a velencei iskolához sorolható. Ez egyben a legnagyobb gyűjteményegyüttes is a múzeumban, mely Velencén kívül is az egyik legnagyobbknak mondható. Ez részben a földrajzi közelséggel is magyarázható, illetve konkrét történelmi okai is vannak: a földrajzi közelségnek köszönhetően sok magyar utazónak Velence volt az első állomáshelye. Már a középkor és a reneszánsz idején is meghatározó volt a magyar királyság kulturális kapcsolata Veneto tartománnyal. Még szorosabbá vált e kapcsolat 1798 és 1866 között, amikor a Lombard-Velencei Királyság az Osztrák Birodalomhoz tartozott. Ez már a gyűjtemények kialakulásának ideje: ekkor volt Pyrker János László pátriárka Velencében (1820-as évek), illetve Pálffy gróf Veneto kormányzója (1850-es évek).

Az elsősorban a XVI-XVIII. századi festészetet bemutató tárlat olyan alkotók műremekeit sorakoztatja fel mint Catena, Porderone, Bellini, Giorgione (*Férfiképmás*¹⁴), Véronèse (*Velence allegoriája*), Strozzi (*Angyali üdvözlés*). Az itáliai képeken túlmenően egy-egy német és németalföldi alkotás is idetartozik. A következőkben a Pyrker gyűjtemény velencei darabjai közül emelnénk ki egy-egy korszakalkotó festményt, így érzékeltetve a képtár formai és stílári gazdagságát.

Ha kronológiailag haladunk, először a XV. századi velencei festészetről kell megemlékeznünk, hiszen ez a korszak előlegezte meg olyan festőgénuszok pályáját mint Giorgione, Tiziano vagy Veronese. Ebből a korszakból ki kell emelni a Vivarini-dinasztiát mint fontos kiindulópontot a kolorista (a színek tulajdonságaira építkező) iránynak. Ebből a családi műhelyből bontakozott ki többek között a mantovai Mantegna életműve is, de kihatott a Bellini-fivérek (Giovanni és Gentile) munkáira is. A Szépművészeti Múzeum Olasz Képtárában az egyik legszebb teremben találhatóak ezek a

¹⁴ GIORGIONE, *Ifjú képmása*, 1510 körül, olaj, vászon, 72,5x54 cm, Szépművészeti Múzeum, Budapest, Pyrker János László ajándéka (1836), Ltsz. : 94.

velencei gyöngyszemek (a Pyrker Képtár darabjai keverednek más eredetű képekkel), amelyek közül egy Giambellini-követőt, Vincenzo Catena-t ismertetnénk először a régi Pyrker- Képtárból.

Vincenzo Catena, *A Szent család egy női szenttel*, 1505.
Szépművészeti Múzeum, Régi Képtár, Ltsz.: 78.

Vincenzo Catena (1480-1531) velencei festő még a XV. és XVI. század fordulóján alkotott és ahhoz a generációhoz tartozott amelyik a velencei koloristák híres triumvirátusa (Tiziano, Tintoretto, Veronese) előtti velencei festészet expresszív szín és fényjátékait alkalmazta fatábláin még a quattrocento formanyelvének bővületében. Giovanni Bellini tanítványként gyakran festett *Sacra Conversazione*¹⁵ képtípusokat, melyek egyik igen szép példánya *A Szent család egy női szenttel*¹⁶ (1505.) című alkotás. A gótikus oltárok hieratikus merevségét Catena azzal oldja, hogy Szűz Máriát a gyermekével nem közére, hanem oldalra helyezi. Ezen felül a közelnézeti, térdalakos közelnézet mégjobban elmélyíti a szereplőknek az együvé tratozását. A kép jobb oldalán, József mellett egy attribútum híján beazonosíthatatlan női szent (lehet Mária Magdolna vagy egy lokális patrona) a festő szignójával ellátott írásszalagot tart a kezében. Ez a *trompe l'oeil*-szerű motívum jelzi, hogy a Reneszánsz idején már hangsúlyosá vált az alkotó személye, illetve annak városi vagy céhes közössége. A háttérben szelíd táj és mediterrán égbolt sugallja a mennyei harmóniát. A tájképi motívumok alig látszódnak, a néző

¹⁵ A *Sacra Conversazione* (Szent Együttlét) ikonográfiai típus lényege hogy a Madonnát egy képsíkba komponálja a szentekkel - így a korábbi hierarchikus ábrázolással szemben itt meghittebb kapcsolat alakul ki a képen szereplő szentek és a Szűzanya között – ezáltal a nézőt is bevonva az áhítatba.

¹⁶ CATENA, Vincenzo, *A Szent család egy női szenttel*, 1505. Olaj, fa, 65x94 cm. Szignálva az írásszalagon: VINCENZO C.P. Ltsz.: 78. Pyrker János László ajándéka, 1836.

tekintete feloldódik a kéklő égbolt metafizikus tisztaságában amely itt a bizánci ikonok és a gótikus oltárok arany háttéréhez hasonlóan jelzi a túlvilági szférát.

A *Sacra Conversazione*-n túlmenően a másik jellemző ikonográfiai típus a XV. századi Velencében a szintén Giambellini-nek tulajdonított *Vir Dolorum* vagy *Piéta*-képek: ezeken általában a Halott Krisztust láthatjuk a Fájdalmas Szűz (*Mater dolorosa*) vagy angyalok társaságában –több képen Evangélikus Szent János is megjelenik.

Palma Giovane (1548/50-1628) velencei festő *Halott Krisztus két angyallal*¹⁷ című képe érdekes példája a Giovanni Bellini képtípus már az érett reneszánszban való újragondolásának. A két, görögösen eszményített angyal szelíd mozdulattal tartja Krisztus testét, amely a párás közegen áttörő fény hatására még törekenyebbnek tűnik; a hatalmas szemhéjak és a test ívelése folytán átszellemült. Az előre csavarodó bal kar motívuma Michelangelo 1553-ban félbehagyott *Pièta* szoborcsoportjára utal, amelyet Palma Giovan még Rómában láthatott (ma a firenzei Dóm-múzeumban).

Palma Giovane /Jacopo Negreti/
A Halott Krisztus két angyallal (1612 körül)
 Szépművészeti Múzeum, Budapest

¹⁷ PALMA GIOVANE/Jacopo Negreti/, *A Halott Krisztus két angyallal* (1612 körül). Olaj, vászon, 85x115,5 cm. Ltsz.: 603. Pyrker János László ajándéka, 1836.

Ugyanebben a XV-XVI. századi teremben található a Bellini testvérpár idősebbik tagja, Gentile alkotása, az 1500 körül készült világhírű *Caterina Cornaro portréja*¹⁸. A művészet elméleti kérdéseiben igen jártas, ellenben Giambellini-nél visszafogottabb Gentile különös varázsú portrét festett a már idősödő Cornaro Katalinról. Aprólékos műgonddal festi le a korabeli ruházatot, az arcot kettészelő átlátszó fátylat, illetve megmutatja a kevésbé esztétikus részleteket is, mint a kis toka vagy Catarina teltebb alakja. Gentile ötvösművész is volt – innen a műgonddal megfestett nyakék és ruharészletek-, valamint egzotikus, narratív stílusban festett „útleírásokat“. A signoria őt küldte 1479-ben II. Mohamed szultán hívására Konstantinápolyba, ahol maradandó portrét festett a rettegett szultánról.

Gentile BELLINI, *Cornaro Katalin Ciprusi Királynő képmása*,
1500 körül
Szépművészeti Múzeum, Budapest

¹⁸ BELLINI, Gentile, *Cornaro Katalin Ciprusi Királynő képmása*, 1500 körül, Olaj, fa, 63x49 cm, Szépművészeti Múzeum, Budapest, Ltsz.:101. Pyrker János László ajándéka, 1836.

GIORGIONE, *Ifjú képmása*, 1510 körül
Szépművészeti Múzeum, Budapest

Giorgione melankólikus hangulatú *Ifjú képmása*¹⁹ talán a Szépművészeti Múzeum egyik legrejtélyesebb portréja. Összhangban azokkal az irodalmi, szellemi divatokkal, amelyek a XVI. század elején a veneto-i arisztokrata körökben elterjedtek, a portré hangulata a Petrarca líraiságának replikája. E divat megteremtésében jeleskedett annak a Caterina Cornaro-nak az udvara is, akit a híres Gentile Bellini portrén láthatunk (szintén a Pyrker Képtárból). Caterina Cornaro bűvkörében olyan udvari magatartásformák honosodtak meg, amelyek teljesen elütöttek a velencei köztársaságban addig uralkodó józan kereskedőszemlélettől. Giorgione festészeti technikájának egyik sajátossága az, hogy a festő számos leheletvékony festékréteg egymásra való felhordásával, apró lépésenként építette fel képei áttetszően puha formáit.

¹⁹ GIORGIONE, *Ifjú képmása*. Olaj, vászon, 72, 5 x 54 cm. Felirata lent, a mellvéden: ANTONIUS BROCARDUS MAR...Pyrker János László ajándéka a Magyar Nemzeti Múzeumnak, 1836. Ltst.: 94.

A világi portré mufaját képviseli ezen felül a női portré műfajába tartozó, Palma vecchio művének tulajdonított portré. A Régi Képtár 1897 és 1904-ből való katalógusai három alkotást említenek Palma Vecchio műveiként, melyek közül az egyik a Pyrker hagyatékából származó női képmás (régi száma 87). Ez a kép sokáig a depóban kapott helyet (1. Leíró lajstrom, 389. 1.), míg a 170. számú *Violante* kérdőjellel s a 169-ik számú női arckép "állítólag" jelzéssel a mostani katalógusban is Palmát kapták szerzőül, illetve a 149-ik számú Szent családot szintén kérdőjellel, Palma körébe vonták.

Violante
Szépművészeti Múzeum

A Pyrker hagyaték *Violante* képtípusát replrezentálja az itt látható alkotás, melynek szerzőjét Palma Vecchio köréből határozzák meg, bár pontos kiléte a mai napig bizonytalan. Ha közelebbről megtekintjük ezt az arcot, kitűnik, hogy rajza elnagyolt s annyira vékony a festékréteg hogy a vászon szinte áttetszik. Az egész színhatása szürkésfehér – ezen a ponton nem egyezik a Palma Vecchio életműre jellemző kolorittal, amely inkább pasztózus, erőteljes, tömör, a hús színe hangsúlyosabb. Ez a női arckép

stílusában és megközelítésében emlékeztet Sebastiane del Piombo női típusaira is, amelyek teljessé fejlett formáikkal, nagyvonalú vállukkal, karakteres kezükkel s az ujjak úgynevezett klasszikus helyzetével külön kategóriát képviselnek a női portré műfaján belül. *Violante* ruhája ujján az erősélű redők s azok merev szegletei sem vallanak Palma Vecchio-ra, inkább egy Cariani nevű festő munkáira emlékeztetnek, aki csakhamar feledésbe merült; művei erélyesebb előadásuk ellenére is gyakran Palma munkái gyanánt szerepeltek a katalógusokban. A Szépművészeti Múzeumban található kép esetében is felmerült, hogy lehetséges, hogy Cariani munkája. .

A Szépművészeti Múzeum Régi Képtárának *Violante*-jának stilisztikai replikáit elszórva fellelhetjük európa múzeumaiban. Egy változata látható például a Modenai Képtárban (Anderson 10,188. l.sz.), - ez lényegesen gyengébb a mi képünkénél, nyersebb s kevesebb benne a finomság –ellenben a művészeti szakirodalom régebb óta ismeri.

Violante
Modenai Képtár

A *Seicento* (az olasz terminológia szerint a XVII. századi művészet) és a *Settecento* (XVIII. század) vallásos tematikája szintén a hagyaték értékes darabjait adja. Bernardo Strozzi (1581-1644) *Angyali üdvözlés* című képe például stilisztikai szempontból teljesen egyedülálló a festő életművében: bár kései képről beszélünk, műfaját és formai sajátosságait tekintve rokon a genovai Palazzo Bianco két passiójelenetéhez, amelyek a művész korai, genovai szakaszából származnak, ennek megfelelően finomabb, vékonyabb festéssel, részletezőbben vannak megfestve. Strozzi életművében ritka kis méretű kép valószínű hogy a kortárs Domenico Fetti kis képeinek hatására jött létre talán a festő egyik utolsó műveként²⁰. A koloritja és fénykezelése érdekes módon előrevetíti a XVIII. századi felfogást, ám a spirális szerkezet, a lüktető dinamika és a témakezelés egyértelműen barokk stílusjegyekkel ruházzák fel a képet: Máriát szinte felkapják a fellegek, amelyekből leereszkedik Gábiel arkangyal liliummal a kezében (a szűziesség és a szeplőtelen fogantatás szimbóluma). A középkori és a korareneszánsz felfogással ellentétben, ahol a jelenetet egy szimmetrikus, harmonikus építészeti keret fogadja magába, az Angyali Üdvözlés barokk verzióin már a metafizikus térben zajlik az esemény és Mária riadtan illetve meghökkenve (a Szeplőtelen fogantatás első momentuma az Ige befogadása előtt) van ábrázolva.

A *Settecento* nagy festőgénusza, Giovanni Battista Tiepolo (1696-1770) *A Szeplőtelen Szűz és hat szent*²¹ (1748-50) című festménye a *quattrocento* idején elsősorban Giovanni Bellini körében kialakult *Sacra Conversazione* replikája azzal a különbséggel, hogy Tiepolo képén nem jelenik meg a gyermek Jézus, Szűz Mária szeplőtelenisége, melyet köpenye fehérsége is kihangsúlyoz, így még nagyobb hangsúlyt kap. A kép alaphangulata meditatív: az arckifejezések, a szimbolikus tárgyak (koponya, kereszt) mind erre utalnak.

²⁰ A kép általános ismérveire a « *Te évszázadok kegyence* » - *A festők és Velence* című könyv adatait vettük alapul. / Kiadta a Szépművészeti Múzeum, Budapest, 1996. /

²¹ TIEPOLO, Giovanni Battista, *A Szeplőtelen Szűz hat szenttel* (1748-50). Olaj, vászon, 72,8 x 56 cm, Ltsz. :651. Pyrker János László ajándéka, 1836.

Mátray Gábor a *Pyrker János László egri pátriarcha-érsek képtára a Magyar Nemzeti Múzeum képcsarnokában* című írása a következőképpen ír Tiepolo-ról egy másik vallásos ihletettségű kép kapcsán (86. Krisztus ostromozása):

Tiepolo Keresztelő János (Giovanni Battista Tiepolo) Velenczében született 1692. (1693.), s Madridban halt meg 1769. (1770). – Franceschini és Lazzarini Gergelynek tanítványa volt, s a „velencei” iskolához tartozott. A „szép fők” s egyházi történelmi képek által, melyeket ügyesen feste, szerze magának leginkább hírt’s nevet. 1761-ben Madridba hivatott, hol Mengs Rafaellal együtt dolgozott egy ideig. A régi velencei iskola növendékei között ő volt az utolsó, ki nagy nevet szerze magának²².

A világi tematikát tekintve a tájképek és az arcképek képviseltetik magukat jelentős számban – az utóbbiak főleg az ábrázolt személye (reprezentatív portrék, művészportrék), arckifejezése (Giorgione, *Egy ifjú képmása*) és a portré technikai bravúrai (olajfestés technikái, kromatizmus) miatt lettek kiválasztva. 1844-ben 190 darab festmény kerül Pestre.

Érdekes enigma annak a néhány képnek a sorsa, amelyek az 1844-es adományozás után is még Pyrker tulajdonát képezik. Ezekről a legmegbízhatóbb forrás Kubinyi Ágoston (a Nemzeti Múzeum igazgatója) 1847. január 12-én keltezett levele, amelyben többek között említést tesz egy Correggio képről is. Másik érdekes anekdota a képekkel kapcsolatban Barabás Miklós egri látogatása (1842) abból az alkalomból, hogy felkérést kapott Pyrker érsek portréjának elkészítésére (ma az Egri Képtárban található ez az állóportré). Az Egerben töltött pár hét alatt többször is járt az érsek képtárában, sőt egy Tiziano-festményről másolatot is készített. 1848. márciusában az érsek halála után árverést rendeztek Egerben, ennek a jegyzéke szintén értékes dokumentum, hiszen említést tesz még közel ötven képről, amennyek a hagyatékhhoz tartoznak, de nem kerültek a Nemzeti Múzeumba. Ezek közül két Raffaello-ról is szól a fáma, amelyekről azóta semmit sem tudunk. Továbbá Pyrker már egri éve alatt szerzi meg Memling híres Triptychonjának²³ középtábláját (később szerencsésen kiegészült az egykori bécsi udvari

²² MÁTRAY szerk. (1846), p.48.

²³ MEMLING, Hans és műhelye, *Házi szárnyasoltár*, Olaj és tempera, fa, 58,2x27,4, 56x63, 57,8x27,8 cm, Szépművészeti Múzeum, Régi Képtár, A középső tábla Pyrker János László ajándéka, Ltsz.: 124 és 6707a–b. A híres lübecki *Passió-oltárnak* 1491), Memling utolsó monumentális művének redukált változata ez a házi szárnyasoltár.

gyűjteményben őrzött két oldalszárnnyal²⁴), amely ma a Szépművészeti Múzeum németalföldi gyűjteményében található.

A gyűjteményből kilépve most térjünk vissza a XIX. századi Velencébe, ahova Pyrker János László az 1820-as évek derekán érkezik a Szepesség zord téli klímáját maga mögött hagyva. Szinte rögtön magával ragadja ez a kontraszt: a téli táj monokrom komorsága után a Mediterráneum napfényes és színpompás tájai. Nem hiába volt Velencében már a XV-XVI. században is jelentős festészeti iskola. Elég körülnézni és magunk előtt látjuk a Tiziano-i halvány narancsszínű vagy rózsaszín naplementéket, amelyek finom árnyalatokkal mennek át a mélykébe, a lagúnák békés hullámozását és a tenger illatát. Lássuk hogyan érkezett a leendő pátriárka ebbe a festői környezetbe és miként fogott hozzá az új hivatásával járó feladatokhoz.

²⁴ Az 1932-ben kötött velencei egyezménynek köszönhetően az Ausztriába származott magyar műkincsek ellenében néhány értékes műalkotás került hazánkba – a Memling-féle Triptychon oldalsó szárnyképei is így kerültek hozzánk.

II. 2. Velencei évek

Ott láttam úrnapiján egy szerfelett fényűző körmenetben a pátriárkát a szentségtartóval, amint átvonult a Szent Márk téren, mögötte a dózsét a 24 szenátorral, akik mind halványpiros damaszt tógát és hosszúfürtű parókát viseltek. Csodálatosak a Gondviselés útjai ! Hogy is álmodhattam volna ott és akkor (1792 májusában), hogy mintegy 30 év múlva ugyanezen a téren, az egykori dózsepalotában én fogok lakni, mint ennek a főpásztornak az utóda!²⁵

Mikor később, 1820 februárjában mint szepesi püspök kissé betegen ellátogat Bécsbe, Pyrker János László még nem is sejti, hogy élete sorsfordulóhoz érkezett. Az I. Ferenc császárnál (1792-1835) tett rövid látogatás hozza meg számára azt a fordulatot, amelyet eleinte nehezen fogadott, sőt fenntartással kezelt, de amely ennek ellenére kis idő múlva már élete legszebb időszakát jelenti:

Hosszú szünetet tartott, mialatt mosolyogva rám nézett, majd azt mondta, hogy ennek megfelelően (a szigorú éghajlatra való tekintettel – a szerző) az a gondolata támadt, hogy velencei pátriárkává nevez ki engem. Mikor csodálkozva néztem rá, mert azt hittem, hogy csak tréfálkozik velem – ahogy azt még Lilienfield óta gyakran tenni szokta - tüstént azzal folytatta, hogy ez teljesen komoly, mert mint tudja járatos vagyok az olasz nyelvben. Néhány javaslatával (Trevisora és Mantuara nézve) Rómában nehézségekbe ütközött - mellettem szól, hogy már fölszentelt püspök vagyok és a Szentatya jó véleménynel van rólam, ily módon ő járna a legjobban velem a különben oly nehezen betölthető velencei állásnál. Nos, mikor láttam, hogy a dolog ennyire komoly, elsápadtam, és egész testemben reszketni kezdtem...²⁶

Velencébe érkezte után rögtön belekezd a kánoni vizitációba, végigjárva egyházmegyéjének plébániáit. A velenceiek kezdeti idegenkedése a külföldi pátriárka iránt fokozatosan oldódik, amelyben nagy szerepet kap Pyrker nyelvtudása és a gyermekekkel való közvetlensége. Velence asszonyai hamarosan már *“nostro”*-ként emlegetik a főpapot. A másik oka ennek a váratlan népszerűségnek a művészet iránti elhivatottsága, aminek köszönhetően a velenceiek gyorsan bizalmukba fogadják. A közös templomlátogatások, a gyűjtemények figyelmes tanulmányozása, a festőknél tett látogatások során a magyar származású pátriárkából Velence lelkes csodálója és a velenceiek hű barátja lett.

Először a Velence melletti szigeteket, Murano-t, San Michele-t és társaikat látogatta végig, majd kicsit később, két hétre megszakítva az épp aktuális egyházközségi vizitációkat, Veronán és Brescián át Milano-ba utazott. Itt igazi töltekezésben volt része: a táj szépsége mellett elbűvölték az Alla Brera Akadémia képtárában található

²⁵ HÖLVÉNYI szerk. (1987), *Ibid*, p.15.

²⁶ *Ibid*, p.45.

műremekek, bár élete első Raffaello-élménye (*A Szent Szűz eljegyzése*) inkább negatív volt, a kép nem felelt meg várakozásainak. Ám a Velencébe visszafelé vezető uton Párma és konkrétan Correggio varázsa teljesen elbűvöli:

Megítélésem szerint a világon a legszebb kép Raffaellótól az *Urunk színeváltozása*²⁷, a második Correggio *Szent Jeromosa* és a harmadik Tiziano *Assuntà*²⁸-ja.

-fogalmazza meg visszaemlékezéseiben az itáliai utazásai után.

Ezeket a szavakat még hangsúlyosabbá teszi az a tény, hogy a Pyrker László által méltatott Raffaello *Urunk színeváltozása* a reneszánsz mester utolsó műve - melyen haláláig dolgozott. A festményen Jézust látjuk három tanítványával (Péter, Jakab, János). Jézus felment egy magas hegyre imádkozni, a tanítványok pedig egy idő múlva elaludtak. Arra ébredtek, hogy az éjszakai sötétség ellenére mennyei fényesség ragyogott a hegytetőn. Jézus egészen elváltozott, "arca ragyogott, mint a nap, ruhája pedig fényes lett, igen fehér, mint a hó, amihez hasonlót ruhafestő e földön nem fehéritett. És íme két férfi beszélt vele, Mózes és Illés, az ő haláláról, amely Jeruzsálemben fog bekövetkezni" (Mt. 17:2; Mk. 9:3; Lk. 9:30-31). A tanítványokat az itt kapott élmény megerősítette Jézus isteni származásában. A Mesterük isteni dicsősége és áldozati halála közötti rejtett kapcsolat új megvilágításba került, az ellentét feloldódott a túlvilági fényben: ha Jézus megszabadítja magát gyilkosai kezéből, akkor az emberek bűneit nem vehette volna magára. Megöletése tehát nem Messiás-voltát cáfolja, hanem éppen bizonyítja azt. Illés (az i. e. IX. században élt próféta) és Mózes jelenléte szimbolikus üzenettel telítődik: mint Jézus, ők is sokszor maradtak egyedül földi küzdelmeikben. Illés - akit az Úr tüzes szekéren elragadott - képviseli azokat, akik a halál megismerése nélkül elváltoznak majd Jézus dicsőséges második visszatérésekor. Mózes pedig azokat képviseli, akik megdicsőült testben a sírjaikból támadnak fel, szintén Jézus második eljövetelkor.²⁹

²⁷ RAFFAELLO SANTI, *Krisztus színeváltozása*, 1518-1520, Olaj, fa, 278x405 cm, jelenleg a Vatikáni Pinakothek-ben található

²⁸ Ennek újabb kori másolata található az Esztergomi Bazilikában

²⁹ A kép ismertetésekor segítségemre volt a www.biblia.hu/muv weboldal.

Raffaello Santi: *Krisztus színeváltozása*, részlet
1518-1520, Pinakothek, Vatikán

Pyrker János Lászlót a kép összetett szimbólumrendszerén túlmenően valószínűleg a földi szféra és a metafizikum lírai kapcsolata, a színek finom átmenetei és az alakok lebegő mozgása ragadta magával. Ha gondolatban végigmegyünk az általa kiválasztott és Magyarországra hozott vallásos tematikájú képeken, sokszor visszaköszön a fizikai világ és a túlvilág néma párbeszéde, a kromatikus (a színek tulajdonságait kihasználó) hatások és a kiterjedt égbolt motívuma.

A továbbiakban a világi műfajok közül a városi látképeknek szenteljük figyelmünket, hiszen ez a műfaj ekkor, Pyrker idejében élte fénykorát és így az általa is csodált Velence hangulataiba is belekóstolhatunk.

II.3. Veduta-k, velencei látképek

Ahogy azt a korábbiakban említettük, a Pyrker hagyatékban a világi műfajok között rangos helyen szerepelnek a tájképek, azok között is az ebben az időszakban népszerű *veduta*-képek. Ezek fő témája a lagúnákra épült Velence hol realista, hol illuzionista látképe. Erre hívja fel a figyelmet Szigethi Ágnes³⁰ művészettörténész is a Pyrker-gyűjteménybe tartozó két *veduta*-tájkép összehasonlításakor : Bernardo Bellotto³¹ (1721-1780), a velencei születésű és Varsóban elhalálozott festő *Római Pantheon* című alkotása pontos, fegyelmezetten kidolgozott munka, amely valószínűleg a *camera obscura* technikával készült *veduta naturale*, azaz valóság-hű városábrázolás. Francesco Lazzaro Guardi (1712-1793) festménye ezzel szemben a *veduta ideata* műfajához tartozik. A fény és a víz párbeszédén alapuló festői hatások elkápráztatják a szemlélőt. Míg Bellotto-nál a kompozíció tökéletes tisztasága varázsolja el a nézőt, addig Guardi már a barokkos kesze-kuszaság érzelmgazdag expresszivitásával hat ránk.

A *veduta ideata* fiktív jelegének továbbfűzése a *capricci* (sajátos hangulatot megigéző, az adott témát különös kontextusban megjelenítő fantáziaképek) műfaj amely - főleg Giovanni Paolo Panini (1692-1765) antik romokat képzeletbeli víziókkal ábrázoló képeinek hatására - már Canaletto palettáján is megjelenik, de igazán majd Guardi és később Hubert Robert munkáin bontakozik ki.

Valóban, Guardi munkássága már közelebb áll a víziószerű, vagy emlékekből táplálkozó tájképfestészethez, mint magához a valósághoz. Az egymáshoz semmilyen valós módon nem kapcsolódó részletek, a kép álomszerűsége a XVIII. századi francia *veduta* műfaját is áthatja majd. Gondoljunk Barthélémy-Joseph Le Bouteaux (1742-1775) vagy Jean-Pierre Houël (1735-1813)³² munkáira. Guardit saját kora még nem ismerte kellőképpen el, élete nagy részét szegénységben élte le. Az impresszionizmus eljövetele után, a XX. század elején kezdik őt újra felfedezni, elsősorban kolorista technikája illetve a hangulatokat pillanatfelvételszerűen megragadó dinamikája miatt.

³⁰ SZILASI Ágota, H. (2002), *Ibid*, SZIGETHI Ágnes bevezetője, p.2.

³¹ Bernardo BELLOTTO és Antonio CANAL, ismertebb nevén CANALETTO a *veduta* (városi látkép) műfaj kimagasló egyéniségei voltak a XVIII. században. Ekkoriban a művészetet pártoló pénzes elit elsősorban a tökéletesen élethű, aprólékos részletességgel készült látképeket kedvelte.

³² Ide sorolhatók például Jean-Pierre HOUËL a *Le voyage pittoresque des isles de Sicile, de Malte et de Lipari* című könyvhöz (1782-1787) készített illusztrációi és azok gouache változata Szentpéterváron.

Francesco GUARDI,
Venice, Campo de l'Eglise Santi Giovanni és Paolo a Scuola di San Marco-val
1760 körül, Louvre, Párizs.

A *Venice, Campo de l'Eglise Santi Giovanni és Paolo a Scuola di San Marco-val*³³ című alkotás jól illusztrálja Guardi művészi stílusának e nagyszerűségét. Szinte halljuk a gondolák evezőinek halk suhogását, a lagúna vizének lágy hullámozását és magunkba szívhatjuk Velence tengeri atmoszféráját. A vedutákra jellemző tökéletes perspektivikus hatás keveredik itt az épületek illuzionista beállításával. Mintha ezek könnyű kartonokból álló légies « fantomházak » lennének, ráadásul a néző a lagúna felől, kissé alacsony szögből szemléli a panorámát, így az égbolt kékje és a homlokzatok körvonalai szokatlan játékot űznek vele : szinte vibrálnak a fények és a hangulatok. Egy, a festményhez készült tanulmányrajz a Budapesti Szépművészeti Múzeumban található.

³³ GUARDI, Francesco, *Venice, Campo de l'Eglise Santi Giovanni és Paolo a Scuola di San Marco-val*, 1760 körül, „M./ 0, 74 m Sz. : 1, 22 m; Louvre, Párizs, Ltsz.: 2252

A *Santa Maria della Salute* Bazilika Velencében³⁴ című tablón Guardi a bazilikát a Canal Grande felől láttatja. Balra pedig a Pátriárkák Szemináriuma található, amely Pyrker János László számára is bizonyára emlékezetes hely volt:

Francesco GUARDI
A Santa Maria della Salute Bazilika Velencében, 1780 körül
 Louvre, Párizs

1821 áprilisától, azaz Velencébe való érkezése után az első lakhelye e szeminárium épülete volt, így ablakából szemlélhette a panorámát a lagúnák vizének tükrében :

Mivel a Szent Márk templomhoz hozzáépített Dozse-palotában levő lakásom rendbehozatalával nem végeztek, ideiglenes szállást készítettek számomra a pátriárkusi Alla Salute szemináriumban. Itt fogadott a káptalan is³⁵.

³⁴ GUARDI, Francesco, *A Santa Maria della Salute Bazilika Velencében*, Louvre, Dr. Louis La Caze hagyatéka 1862-ből, Ltsz. : M.I.872. M. : 0,3m Sz. : 0,41m

³⁵ HÖLVENYI Szerk. (1987), *Ibid*, p. 51.

A velencei *Settecento* festészetének sokfélesége elsősorban a megrendelői igényekhez igazodott. A városi látképeken kívül nagy számban találunk oltárképeket, palotadekorációkat, reprezentatív portrékat és szatirikus életképeket is. Pyrker János László munkássága szorosan kapcsolódik az ekkoriban fellendülő műgyűjtéshez. Mind Európában, mind Magyarországon jelentős magángyűjtemények látnak ekkor napvilágot, illetve a polgárosodással párhuzamosan a magángyűjtemények egy része átkerül a közgyűjteményekbe. Magyarországon Pyrker 1836-os adományozása ennek a folyamatnak egy jelentős fordulópontja, hiszen ez volt az első eset egy közkincsben levő nemzeti képtár megalapítására. A következő fejezetben ezt az eseményt tárgyaljuk Eger akkori atmoszférájának tükrében, kiegészítve Pyrker egyéb művészeti és kulturális tevékenységével is (Egri Vár, Székesegyház, iskolaalapítás).

Barabás Miklós, *Pyrker János László portréja* (1842)
Eger, Dobó István Vármúzeum-Egri Képtár

III. Művészetpártolás Egerben és a vár kultusza

Az Egerbe vezető úton Pest után, Gödöllő faluban, éjszaka tűz ütött ki az istállóban és ebből a nyolc lóbol három megégett, így a hatos fogathoz gyorsan egy másik lovat kellett vásárolni. Ez a szerencsétlenség nem egymagában jött, mert két héttel azelőtt, hogy Egerbe bevonultam, a város nagy része leégett. Ez akár rossz előjel is lehetett volna, olyan, mint amikor hét évvel azelőtt Velencébe menvén a kocsi felborult; és a kulcsonttörés is az lehetett volna, de valójában nem volt az, mivel azt az időszakot, amit Velencében töltöttem, mindig életem legboldogabb korszakának fogom tartani.³⁶

Alapvetően politikai okokkal lehet magyarázni Pyrker János László velencei pátriárka Eger érseki székébe való kinevezését. Löffler Erzsébet is megemlíti a *Pyrker László egri érsek és az egri vár kultusza* című írásában, az olaszok ebben a kinevezésben a Habsburg megszállás egyik aktusát látták és annak ellenére hogy magyar származású volt, erős szálakkal kötődött Ausztriához és főleg Ferenc császárhoz, így a pápa mindent elkövetett annak érdekében, hogy ismét olasz pátriárkája legyen velencének. Ráadásul Pyrker kénytelen volt plébánosait arra kényszeríteni, hogy vasárnap is prédikáljanak, sőt kánoni látogatásai előtt kénytelenek voltak éjjel-nappal dolgozni, hogy minden a helyén legyen – ez a szigor és következetesség sosem volt túl népszerű (1827).³⁷

Már két héttel a bevonulása után az 1686-ban a törököket kiűzték a várból, azóta a vár állapota folyamatosan romlott, míg végül rommá lett. Ez a kinevezés kissé váratlanul érte a már korábban gyakran kész tények elé állított főpapot, de érkezése után a rá jellemző ügybuzgalommal nekilátott Eger újjáépítéséhez :

Már két héttel a bevonulásom után (1827. szeptember 17.) gondom volt rá, hogy ezt a romot, ami a város közepén egy jókora magaslaton állt, barátságosabb helyé alakítsam át; elegyengettem az omladékokat és földdel takartattam le, az elpusztult körfalakat később részben újra építtettem, más helyeken kijavítottam, fákat ültettem, és a legmagasabb ponton három keresztet állíttattam fel, így mint Kálvária-hegy szívesen látogatott zarándokhely lett, s a szép kilátás miatt is szívesen felkeresték a sétálók³⁸.

³⁶ *Ibid*, p.61.

³⁷ LÖFFLER Erzsébet, *Pyrker László egri érsek és az egri vár kultusza*, URL.:<http://www.eke.hu/2007szombathely2.html>

³⁸ HÖLVÉNYI szerk.(1987), *Ibid*, p.61.

Az 1686-ban, a törökök kiűzése után a vár állapota folyamatosan romlott. Pyrker hatalmas terhet vett a vállára azzal, hogy ezt az erősen megrongálódott épületegyüttest « előássa » a romokból és látogató- és kegyhellyé varázsolja. Az idézetben szereplő és ma is látható három kereszt (akkor még Krisztus és a két lator képével) felavatására 1828. márciusában került sor, Durcsák János prépost vezetésével. A három kereszt déli tájolású, szemben a várossal és a székesegyházzal. A keresztetek a XX. századra az időjárás viszontagságai és a háborúk miatt tovább rongálódtak, hiányoznak róluk a korpuszok. Ennek ellenére szorosan kapcsolódnak Eger városképéhez és zord magányukban is szépek.

Magát az egri kálváriát részben egyházi, részben világi előkelőségek állíttatták. Fajcsák Attila leírása szerint, amelyre Löffler Erzsébet írása is támaszkodik, a Kálvária hét stációból állt. Ez valószínűleg szimbolikus értékű. Löffler Erzsébet szerint az érsek valami rendkívülit, a megszokottól eltérőt akart létehozni. A hét stációból álló kálváriát az emeleti kaszárnyateremben berendezett Szent Sír Kápolna egészítette ki. Mindezt a Szép Bástya impozáns, kissé komor hangulatú tornya uralta, amely a Golgotára is emlékeztetett.³⁹

Ezen kívül Pyrker László támogatásával indult meg a vár régészeti feltárása (a vár rendbetétele után Pyrker kerestette a régi Árpád-kori székesegyház maradványait is, kibontatott egy hatalmas, a későgót templombővítés korszakából származó oszloppillért, és arra állította Casagrande Szent István szobrát). Ő helyezte el a várkápolnában Dobó István várkapitány Dobóruszkáról származó vörösmárvány síremlékét⁴⁰. Dobó 1572 májusában hunyt el Szerednyén, fia, Ferenc a nemesi előnevüket is adó falu templomában temettette el. A sír egy vörösmárvány szarkofág volt, faragott oldallapokkal és fedőlappal, amelynek a domborműve a várkapitányt ábrázolja hanyatt fekve (ahogy a ravatalon is feküdt). Pyrker érsek az akkoriban még Dobó kápolnának nevezett Setét kapunál két dór oszlop közé helyezte el a várkapitány síremlékét a következő felirattal : « halhatatlan érdemeinek méltó tekintélyéből Dobó István Eger vár hős védőjének P.J.L.P.É által 1833 emelt és Dobó-Ruszkai sírjából nyert képével díszített

³⁹ FAJCSÁK (1989-90), p. 572. Löffler Erzsébet szintén utal erre a leírásra: <http://www.eke.hu/2007szombathely2.html>

⁴⁰ SZILASI Ágota, H. (2002), PETERCSÁK Tivadar köszöntő szövege alapján, *Ibid.* p.2.

emléke »⁴¹. A Dobó emlékmű mellett többek között egy kis ágyú is volt 1509-es jelzéssel (csatakígyó), egy oszlopfő a régi székesegyházból, ezen kívül turbános fejkövek, illetve a későbbiekben itt helyezték el az 1898-99-es szépasszonyvölgyi ásatások során feltárt honfoglalás - kori sírokban talált tetemeket is.

A város kulturális életében is jelentős szerepet vállalt az érsek : városszépítő comissio felállítását kezdeményezte, illetve művészeti műhelyek/iskolák kialakulását indította el. Az volt az elgondolása, hogy egy nagyobb, külföldi iskolából származó művészegyenység mellé magyar tanítványokat rendelt, akik figyelemmel kísérték a mester munkáit és ehhez elméleti alapot is kaptak. Hasonló jelenség volt a XVI. században a franciaországi Fontainebleau-i iskola, ahol az uralkodók (I. Ferenc, II. Henrik, IV. Henrik) az olasz festők (Primatissimo, Rosso és követőik) köré műhelyeket létesítettek és azokkal dekoráltatták ki a kastély belső termeit.

Pyrker számára talán a legjelentősebb itáliai mester Marco Casagrande (1806-1880) szobrászművész volt, aki az érsek meghívására érkezett Magyarországra. Az érsek a székesegyház szobordíszzeivel bízta meg, amelyet az olasz mester attikus, monumentális stílusban készített el. Később mitológiai témák, portrék foglalkoztatták, majd 1841-ben az Esztergomi Bazilika szobordekorációján dolgozott. Pályafutása mutatja, hogy Pyrker László kezdeményezései és nagyvonalúsága milyen értéket közvetítettek Magyarország számára. A fiatal szobrász a kedvező fogadtatás és Pyrker kitartó támogatása révén nálunk maradt, hazánkban teljesedett ki tehetsége. Az 1848-49-es szabadságharc bukása után menekült csak vissza Velencébe. 1856-ban azonban visszatért Egerbe és hozzájárult egy gazdag szobrászműhely létrehozásához.

⁴¹ LÖFFLER Erzsébet idézi :TÜRK Frigyes (1907), 31. oldal.

Összegzés : A Pyrker hagyaték jövője

Pyrker János László olyan összetett életművet hagyott ránk, hogy annak méltatására egy könyv sem lenne elegendő. Szellemi hagyatéka viszont ott él ma is Egerben és Budapesten. Elég az Egri Székesegyház impozáns épületére tekintenünk, vagy arra a sok intézményre, amelyek az ő kezdeményező szellemének köszönhetők létüket. Pyrker alapította többek között az első magyar nyelvű tanítóképzőt 1828-ban – ahogy arról Kiss Péter is beszámol cikkében. Az intézet első felvételi vizsgája 1828 november 28-án zajlott le, amikor 4 belső és 3 külső tanulót vettek fel.⁴²

Történeti tény, hogy Magyarországon az első tanítóképző intézetet *Pyrker János László* egri érsek állította fel Egerben, 1828-ban. Az elsőt követték a többi, ma is működő tanító- és tanítónőképzők. Ezt megelőzőleg magasabb iskolából kimaradt diákok, kiszolgált katonák stb. voltak a néptanítók. A katolikusokat követték az ág. evangélikusok (1829). Az állam csak 1868-ban kezdett bekapcsolódni a tanítóképzésbe (Somogyi: *Hazánk közoktatásügye*). S hogy a kat. egyház, szemben az állammal, mennyire szívén viselte a nép művelésének ügyét, bizonyítja a mostani statisztika, amely szerint a *legtöbb* tanító- és tanítónőképző intézet (32) kat. alapítású és jellegű.⁴³

Esztergom, 1947. április 10.

/MINDSZENTY JÓZSEF HERCEGPRÍMÁS LEVELE A MINISZTERHEZ AZ EGYHÁZNAK
A NEVELŐKÉPZÉSBEN SZERZETT JOGÁRÓL /

Pyrker László gyűjteménye felajánlása után még körülbelül egy évtizedet élt és továbbra is sokat utazott kishazánk tájain, a kulturális életben aktívan közreműködve. Ő vajon hogyan élte meg a gyűjtemény felajánlásának következményeit? Nemcsak Eger városa, de maga Pyrker is végignézte, hogyan viszik el a számára oly kedves velencei képtárat Pestre. Lehet hogy ez egyben a múltjától való szimbolikus búcsút is jelentette? Tény, hogy magyarországi levelezése jelentős részét még halála előtt megsemmisítette, így a Levéltárak sem bővelkednek Pyrker-kézirattal. Legfontosabb dokumentum az általunk is idézett *Mein Leben*, ahol őszintén nyilatkozik az akkori magyarországi viszonyokról is. 1843-ban például, miután május 14-re kitűzték az országgyűlés megnyitását, az érsek Pozsonyba utazik, hogy ott ismét egy évig olyan légkörben éljen, ami ellen egész lénye tiltakozott. A királyi javaslatok kezdetben általános tetszést arattak, ennek ellenére a két tábla semmiben sem tudott megegyezni. Így ír a korabeli politikai

⁴² HÖLVÉNYI szerk.(1987), p. 95.

⁴³ DANCS Istvánné (1979). *Mindszenty József hercegprímás levele a miniszterhez az egyháznak a nevelőképzésben szerzett jogáról*, p. 689.

elitről, érzékletes leírást adva a jellemző emberi habitusokról. Sajnos ez a fajta magatartás napjainkban sem ritka, így Pyrker szavai intő jelként mutatnak felénk akár a kultúrpolitikát, akár a kultúra jövőjét tekintve - legyenek hát e dolgozat záró szavai is egyben :

Az újságok megírták, s így egész Európa nagyon jól tudta, hogy mióta alkotmánya van Magyarországnak, milyen irányt vettek Pozsonyban az országgyűlési viták. (...) Az aránytalanul nagyszámú köznemesség ugyanúgy, mint egykor a szerencsétlen lengyeleknél, már olyan anomáliát alkotott, amely ellent mondott valamennyi európai alkotmánynak. Ez a nemesség már úgy nő fel, hogy meg van győződve kiváltságosságának jogosságáról és a megyei alkotmány szellemében magához ragadna minden hatalmat az országban. Fennhéjázás, büszkeség és visszataszító szabadosság jellemzi, s mindez felületes műveltséggel párosul, melyet más nemzetek alkotmányos sajtójából merítenek, rosszul értelmezve azt, vallási szempontból nagyfokú közömbösség jellemző rájuk és engesztelhetetlen gyűlölet mindennel szemben, ami német – ezért is utasítanak el mindent, ami a kormányzat részéről történik. A nemzet gyakran emlegetet vitézsége ellenére semmi kedvük a szigorú katonáskodáshoz. Végül nincs már más vágyuk, mint hogy a megyegyűléseken minél többet szónokoljanak, minél otrombábban. Ha a szónok beszéde időben túlszárnyalja az előtte szólót, akkor viharos tetszésnyilvánítással adják tudtukra véleményüket. Mindenütt csak szó, szó, szó, tett semmi. Hát ilyen képet nyújt ez idő szerint Magyarország.⁴⁴

⁴⁴ HÖLVÉNYI szerk. (1987) *Ibid*, p. 77.

ILLUSZTRÁCIÓK LISTÁJA

I.	/Címlap/. CASAGRANDE, Marco, <i>Szent István király szobra</i> , Egri vár.....	1
II.	CATENA, Vincenzo, <i>A Szent család egy női szenttel</i> , Szépművészeti Múzeum.....	12
III.	PALMA GIOVANE, <i>A Halott Krisztus két angyallal</i> (1612 körül, Szépművészeti M.....	13
IV.	BELLINI, Gentile, <i>Cornaro Katalin Ciprusi Királynő képmása</i> , Szépművészeti M.....	14
V.	GIORGIONE, <i>Ifjú képmása</i> , Szépművészeti Múzeum,	15
VI.	PALMA VECCHIO köre, <i>Violante</i> , Szépművészeti Múzeum.....	16
VII.	PALMA VECCHIO köre, <i>Violante</i> , Modenai Képtár.....	17
VIII.	RAFFAELLO SANTI, <i>Krisztus színeváltozása</i> , Vatikáni Pinakothek.....	23
IX.	GUARDI, Francesco, Velence, <i>Campo de l'Eglise Santi Giovanni és Paolo a Scuola di San Marco-val</i> , Párizs, Louvre.....	25
X.	GUARDI, Francesco, <i>A Santa Maria della Salute Bazilika Velencében</i> , Párizs, Louvre.	26
XI.	BARABÁS Miklós, <i>Pyrker János László portréja</i> (1842) Eger, Dobó István Vármúzeum-Egri Képtár.....	27

IRODALOMJEGYZÉK

A. Pyrker János László egri érsekre vonatkozó levéltári anyag ide tartozó dokumentumai

Egri Főegyházmegyei Levéltár (EFL)

- Archivum Vetus. Pyrker Lad. Correspond. Testament
- Archivum Vetus. 1750 rsz. 17015847. *Gróf Apponyi György levele Pyrkernek*, Pest, 1846. nov.7.
- Archivum Vetus. 1651/1847. *Pyrker válasza Apponyinak*, Bécs, 1847. nov.1.

Österreichisches Staatsarchiv, Wien

Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Kabinettsarchiv Kabinettskanleiakten Karton 48.292/1820
 Ügyleírás: *Pyrker János szepesi püspök köszönetet mond a velencei patriarchai címért* (orig. is)

Levéltári Jegyzet HH StA Kabinettsarchiv Kabinettskanleiakten Karton 48. 203/1821
 Ügyleírás: *Pyrker László velencei patriarcha útbalesete*

Levéltári segédletek

BOTTLÓ Béla [et al.] szerk. (1968). *Regnicolaris levéltár : repertórium / [összeáll.]*
 Bottló Béla, Veres Miklós : Magyar Országos Levéltár, Budapest : LOK, 1968. - 485 p. ; 29 cm. - Levéltári leltárak ; 42.

BUZÁSI János összeáll. (1967). *Repertórium* (Levéltári leltárak 37.)
 III. Irathagyatékok.,
 Budapest, 1967. -p.151.

KARDOS Kálmán összeáll. (1993). *Az Igazságügyminisztériumi levéltár: repertórium*
 Budapest : MOL, 1993.- 227 p. ; 29 cm (Levéltári Leltárak 78).
 IV. A Kincstár képviselete 6179. Pyrker László érsek hagyatéka –1902.

Kisebb családi és személyi fondok. – Budapest, Magyar Országos Levéltár, 1968. - 28 cm./Az 1-4. kötetben egyéb címadat: P szekció/

NAGY Lajos szerk. (1983). *A magyarországi katolikus egyház levéltári anyagának fondjegyzékei, 1: Érsekségek, püspökségek, káptalanok és szerzetesrendek levéltárai*, szerk. NAGY Lajos, Budapest, 1983, Magyarországi egyházi levéltárak fondjegyzékei, 2.

SOÓS Imre szerk.(1957). *Az Egri Érsekség levéltára / összeáll.* Soós Imre. - Budapest : LOK, 1957 [!1958]. - 296 p. ; 28 cm. - (Levéltári leltárak ; 3.) - Érsekek személyi iratai-1750 (raktári szám). Pyrker Ladislaum tangencia p.125; VI. classis Acta miscellanea.-p.264.

B. Bibliográfia

I. Válogatás Pyrker János László főbb műveiből

PYRKER János László (1772-1847)

A' szent hajdan' gyöngyei / [prózában ford.] Kazinczy Ferencz. - Buda : Egyetemi Nyomda, 1830. - LVIII, 262 p., 1 t. ; 21 cm. – Eredeti cím : Perlen der heiligen Vorzeit

Ábrahám : ígélet : pátriarkai szent epos ... : mutatóvány a "Szent hajdan gyöngyei"-ből - ford. Kisfaludy Nagy Zsigmond. - Pest : Beimel Ny., [1840]. - [8], 43 p. ; 23 cm.

Collectio pastoralium et circularium literarum vacante sede ab anno 1822 usque 1827 ... item ab Joannes Bapt. Ladislaus Pyrker ad venerabilum clerum suae Dioecesis Agriensis ab anno 1827 usque 1830 diissarum .- Agriae : Typ. Lyc. Archiepisc., 1830 .- 306, [30] p., 4 t.; 20 cm.

Matilde e Toledo : episodio tratto dal poema eroico La Tunisiad, (Trad. al Andrea Maffei) - Milano : Silvestri, 1826 .-72 p. ; 16 cm.

Mein Leben 1772-1847 / Johann Ladislaus Pyrker ; herausgegeben von Aladar Paul Czigler. – Wien, H.Böhlhaus Nacholger, 1966. – XLVI, 364 p., 24 cm.

Perlen der heiligen Vorzeit : Helias der Thesbit, Ofen : Ofner Wohltätiger Frauen-Verein, 1821, Ofen : Druck Univ. - 148 p., 1 t. ; 23 cm.

Rodolfo d'Absburg, poema epico alemanno di monsignore Gio / Ladislao Pyrker,... - Versione del cav. Angelo Maria Ricci. – Milano : Presso Tendler, 1842. – XXIV, 488 p.
- *Rudolph von Habsburg : ein Heldengedich*. - Neue Ausg. – Bécs : Strauss, 1827.-VIII, 359 p., -26 cm. – Megjelent még örmény nyelven is 1856-ban.

Tunisias : ein Heldengedicht in zwölf Gesängen von Johann Ladislau Pyrker. – Wien : Bey Carl Ferdinand Beck, 1820. -VIII, 342 p. ; 24 cm. A könyv elején 12 soros kéziratos bejegyzés található.

- *Tunisias* : ein Heldengedicht in 12 Gesängen, von Johann Ladislaw Pyrker. - 3te durchaus verbesserte und mit Anmerkungen versehene Ausgabe. – Wien : Bey Carl Ferdinand Beck, 1826.- VIII, 350 p.

- *Tunisias* / ford. Udvardy János. – Buda : M. Kir. Egyetemi Ny., 1829 .- 288, [2] p. ; 25 cm.

II. Szekonder források

BALÁZSNÉ FODOR Edina (2011). *Eger érsekei voltak 1804-1943.* - [Andornaktálya] : Balázsné Fodor E., 2011. - 67 p. : ill.

BARKÓCZI István Szerk. (1996). *„Te évszázadok kegyence“.* A festők és Velence, [Szerk.: BARKÓCZI István]. A katalógus szerzői: BARKÓCZI István, DOBOS Zsuzsanna, TÁTRAI Vilmos. Budapest : Szépművészeti Múzeum, 1996, 136 p.

BARTALOS Gyula (1911). *Pyrker László és a velencei Patriarcha* - Eger : Érseki Lic. Ny., 1911. - 35 p. ; 19 cm.

Beszédek, melyek nagy méltóságú és főtisztelendő Felső-Eőri Pyrker János László úr ... elől-ülése alatt a' most említett ... vármegyének MDCCCXXVIII-ik esztendőben Szent György hava XV. és XVI. napjain Egerben folytattva tartott tisztí újító szék alkalmatosságával mondattak. - Egerben : az Érseki Lyceum betűivel, [1828]. - 22 p. ; 23 cm.

BETTAGNO, Alessandro (2002). *I Guardi: Vedute, capricci, feste, disegni e „quadri turcheschi“* – Velence : Marsilio Editore, Fondazione Giorgio Cini (Venezia, Grafica et Stampa editrice s.r.l.), 2002.-XIII, 233p; 22 cm.

BODÓ Sándor szerk. (2009). *Agria* : Annales Musei Agriensis = az Egri Múzeum évkönyve. – 45. - Eger : Dobó István Vármúzeum

CZIGLER Ábel (1937). *Felső-Eőri Pyrker János László : 1772-1847,* Ciszterci Doktori Értekezések/, Budapest : [s.n.], - 120 p., 1 t. ; 24 cm. - (Minerva-könyvtár).

Gyászhangok nagyméltóságú Pyrker János László patriácha egri érsek Ő Excellentiájának halálára : 1848. Febr. 29-én. - Egerben : Az Érseki Lyceum betűivel, 1848. - [4] fol. ; 24 cm.

HÖLVÉNYI szerk. (1987). *Pyrker emlékkönyv* / [szerk. Hölvényi György]. - Eger : [Egri Főegyház], 1987. - 350 p., [1] t.fol. : ill., részben színes ; 25 cm. - ISBN 963-00-1172-7

KAZINCZY Ferenc, *Fordítások Bessenyeitől Pyrkerig : önállóan megjelent fordításkötetek,* Debrecen : Egyetemi Kiadó, 2009.- 888 p ; 25 cm.

KÉZDI KOVÁCS László közl. (1902). *Barabás Miklós emlékiratai* [közli Kézdi Kovács László] –Budapest : Franklin Társulat, 1902. - 237 p. ; 15 cm.

LENGYEL László Szerk. (1996). *Az Egri Képtár* [Szerk. LENGYEL László] - Kiállítási katalógus, Dobó István Vármúzeum.Felelős kiadó: Dr. Petercsák Tivadar megyei múzeumigazgató. Eger : Heves Megyei Múzeumi Szervezet, 1996. - 356, [11] p. : ill., főként színes ; 28 cm.

LŐRINCZ Ferenc (1827). *Nagy méltóságú és fő tisztelendő Felső Eöri Pyrker Kereszt. János László úrnak ... az egri érseknek, ... tiszteletére, megyéjébe való óhajtott bé-jövetelén, érseki és fő-ispányi székébe való díszes bé-helyheztesén örvendező, minden ő buzgó tisztelőinek ... öröm-tapsai, Lőrincz Ferentz ... általa ... versekbe ... felajánltattak.* – Pesten : Fűskuti Landerer Lajos betűivel, [1827]. - 8 p. ; 25 cm.

MAJZIK FARKAS Imre (1827). *Nagy méltóságú méltóságos és főttisztelendő Pyrker János László...egri érseknek...beiktatása ünnepére költt...hódoló üdvözlése az utól írottak,* Eger : Liceum Nyomda, 1827.-22 cm.

MÁLYUSZNÉ CSÁSZÁR Edit vál. (1985) *Megbíráltak és bírálók : a cenzúrahivatal aktáiból, 1780-1867 / vál., sajtó alá rend., ford., bevezetéssel és jegyzetekkel ell. Mályuszné Császár Edit.* - Budapest : Gondolat. - 671 p. ; 19 cm.

MÁTRAY Gábor szerk. (1846). *Pyrker János László egri patriarchaérsek képtára a Magyar Nemzeti Múzeum képcsarnokában,* [szerk.Mátray Gábor György]. – Pest : Trattner és Károlyi intézete, 1846.- In-16 °, 195 p; 6 cm.

MINIKUS Vince (1848). *Síremlék néhai nagyméltóságú, s főttiszteletű Felső-Eöri Pyrker János László úr, patriarka egri érsek, Heves vármegye örökös főispánja dicső hamva felett Böjtölő 29-kén 1848. Az Egri Kir. Közép Tanoda által.* - Egerben : Az egri lyceum' betűivel, 1848. - [4] fol. ; 24 cm.

MORASSI, Antonio (1984). *Guardi: I dipinti*, 1-2. kötet, Velence : Editore Al fieri, Electa Editrice, 1984.-539 p; illusztr. Színes is; 29 cm.

Örömemlék melyet nagyméltóságú ... felső eöri Pyrker K. János László egri pátriárka érsek ... ő excellentziájának midőn aranymiséje ünnepélyét tartaná fiúi tisztelet- s' hódolatból emelt az Egri Pap-Nyugintézet...., Eger : Érseki Főtanoda, 1846. - 7 p. ; 21 cm.

PALES Henrik (1827). *Ode, honoribus excellentissimi...domini Johannis Pyrker de Felső Eőr...dum solenni ritu archi episcopus Agriensis...inaugurateur, a Scholis Piis provinciae Hungariae dicata,* Pest : Trattner Nyomda, 1827.-7p; 23 cm.

PÁLINKÁS László (1942). *Marco Casagrande : adatok a XIX. századi olasz - magyar művészeti kapcsolatok történetéhez* [közread. az Olasz Kultúrintézet]. – Budapest : Istituto Italiano, 1942. - 22, 2 p., 5 t. ; 24 cm.

PEREGRINY János összeáll. (1909-1915). *Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum állagai* / [összeáll. Peregriny János]. - Budapest : Athenaeum Ny., 1914-1915. - 6 db ;
 1. r., *Az Eszterházy-gyűjtemény. b. Ipolyi Arnold adománya*- 1909. - [4], 634 p.
 2/1. r., *A Magyar Nemzeti Múzeum sorozatai. a; A Pyrker Képtár. b; A József Magyar Képtár. c; A Széchenyi Általános Képtár.*- 1909. - V, [1], 612 p.
 2/2. r., *A Magyar Nemzeti Múzeum képtárának festményei és grafikai állaga*. - 1909. - [4], 613-1182 p.
 3/1. r., *Uj szerzemények*. - 1914. - VII, 821 p.
 3/2. r., *Uj szerzemények*. - 1914. - [4], 825-1620 p.
 3/3. r., *Uj szerzemények*. - 1915. - IV, 584 p.
 4/4. r., *Magyar Történelmi Képcsarnok*. - 1915. - VII, 635 p.

PIGLER Andor

- *Országos Szépművészeti Múzeum. A Régi Képtár katalógusa. 300 képes tábla*, Budapest : Akadémiai Kiadó, 1954.
 - *A Szépművészeti Múzeum Régi Képtára*, Budapest : Közgyűjtemények Ismeretterjesztő Irodája, 1936. - 15, [1] p. ; 23 cm.

PULSZKY Károly

- *Az Országos Képtár kiválóbb művei I.*
 Budapest : Eggenberger-féle Könyvkereskedés (Hoffmann és Molnár), 1878.
 - *A Magyar Országos Képtár ideiglenes lajstroma*,
 Budapest : Franklin-Társulat Könyvnyomdája, 1881.
 - *Országos Képtár. A képgyűjtemény leíró lajstroma*,
 Budapest : Hornyánszky Viktor Könyvnyomdája, 1888.
 - *Az Országos Képtár műtárgyainak leíró lajstroma*,
 Harmadik kiadás. Budapest : Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 1904.

RÓZSA Károly (1843). *Beszéd, melyet azon alkalommal, midőn Pyrker János László...egri érsek...életnagyságú képe a város tanácstermében 1843. év tavasztól 30-án ünnepélyesen lelepleztetnék tartott Rózsa Károly, Eger : Érseki Líceum Nyomda, 1843.- 12 p; 25 cm.*

SACCHETTI SASSETTI, Angelo, *Per la storia della Fortuna di Gio. Ladislao Pyrker in Italia*, Budapest, Tipografia Franklin, 1929.

SUGÁR István (1984). *Az egri püspökök története*, Budapest : Szent István Társulat, 1984.

SZENTIVÁNYI Gyula (1927). *Barabás Miklós művészete*, Budapest : Amicus, 1927.-27 p; 12 t.,- 18 cm.

SZIGETHI Ágnes, *A Pyrker-Képtár Budapesten*, In.: AGRIA (Eger), XXXVIII., 2002. Eger : Heves Megyei Múzeumi Szervezet [Mondat Kft. Nyomdája], 2002. - pp.33-43. - 356 p.- 24 cm.

SZILASI Ágota, H. (2002) *Pyrker érsek képtára*. In: *Az egri vár híradója 2002 / szerk. Berecz Mátyás*. - 2002. 34. sz. - Eger : Eger Vára Barátainak Köre, 2002.

TÉREY Gábor

- *A Szépművészeti Múzeum Régi Képtárának leíró lajstroma* - Budapest : Hornyánszky és cs. És Kir. Udvari Könyvnyomdája, 1906. - VIII, 431, [1] p., 100 t. ; 20 cm.

- *Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Régi Képtárának katalógusa, Ötödik kiadás 81 illusztrációval,*

Budapest : Országos Magyar Szépművészeti Múzeum, 1924.

TÜRK Frigyes, *Egri útmutató az 1907-iki Országos Dalünnep alkalmára* / Türk Frigyes.

– Eger : Érseki Lyc. Ny., 1907. - 96 p., 11 t., 1 térk. ; 15 cm.

Venise (Diocèse). Visita pastorale. [1821.]

La Visita pastorale di Giovanni Ladislao Pyrker nella diocesi di Venezia, 1821. A cura di Bruno Bertoli e Silvio Tramontin. -Róma : Edizioni di storia e letteratura, 1971.- 25 cm, CXXXIV-261 p., pl., 1 dépl. (Thesaurus ecclesiarum Italiae. III. Veneto. 5. – Index)

VIRÁG Benedek (1754-1830), *Carmen Alcaicum* / [Benedictus Virág] ; [illustrissimo ac reverendissimo domino ... Ioanni Ladislao Pyrker de Felső Eör Scepusiensium episcopo...]. - Budae : Typ. Univ., [1819]. - [2] fol. ; 18 cm.

III. Cikkek

FAJCSÁK Attila (1989-90). *Az egri kálvária*, *In.* : *Agria* [Egri Múzeum Évkönyve] - XXV-XXVI, Eger : 1989-90.

KISS Péter

- *Az Egri Líceum az egyetemi gondolattól a „Magyar Athén” jelképéig (1754-1950)*, In.: *Annales Musei Agriensis* = Az egri Dobó István Vármúzeum évkönyve. – Eger : Dobó I. Vármúzeum, 2009.

- *A Pyrker-Képtár sorsa Egerben a 19.-20. században és Pesten 1848-ig*, Művészettörténeti Értesítő, 1-4.sz./1987.

Budapest : Akadémiai Kiadó, 1987, pp.131-140.

LÖFFLER Erzsébet (2007). *Pyrker László egri érsek és az egri vár kultusza*,

URL : <http://www.eke.hu/2007szombathely2.html>